

УДК 02(315)“.../19”
003.324.1“.../19”
092(315)“.../19”
655(315)“.../19”

doi: 10.19090/cit.2019.35.20-37

Прегледни рад

Књига и библиотеке у Кини од античких времена до укидања Царства

Биљана М. Ђурашиновић
biljana.djurasinovic@gmail.com

Сажетак

Циљ рада је да прикаже развој књиге и библиотеке у Кини, од првих династија, до краја царског периода, почетком 20. века. Од различитих типова библиотека обрађене су државне, међу којима је била и она у оквиру царског двора, посебно активна за време династије Сунг, док су се манастирске, факултетске и школске развијале првенствено у доба Танга, Минга и Ђинга. Јавне библиотеке (иако нису испуњавале све критеријуме које их дефинишу као такве) појављују се за време династије Ђинг, што је било у складу са друштвено-политичким и културним променама почетком прошлог века.

Значај који су проналазак папира и ксилографија, као почетна фаза у развоју технике штампања, имали у целом тадашњем свету, опширније је разматран у оквиру кинеског друштва као њиховог извора. У складу са тим, у првом делу рада описана је штампарска продукција у различитим местима, која је допринела и повећању врста и броја публикација у свим библиотекама Кинеског царства.

Кључне речи: Кина, библиотеке, Царска библиотека, династије Танг, Сунг, Минг, Ђинг, папир, ксилографија, штампарије

Увод

Кинеска цивилизација развијала се у долинама река Јангце (Велика река) и Хоангхо (Жута река) кроз неколико миленијума.¹ Њена дуготрајност, која се огледа и кроз постојање писаних и штампаних дела на различитим материјалима, оставила је траг и на друге цивилизације (нпр. Стару Грчку, Рим, Византију, Јапан и Индију). Достигнућа кинеске цивилизације, побољшана, пренета су и до данашњих дана, првенствено кроз размену која се одвијала, а и данас се умногоступно спроводи, преко Пута свиле.²

Као издвојену целину, „кинеску цивилизацију делимо на четири периода, од којих сваки има два дела. Датуми за ове периоде су приближни.

1. Период пре династије Ђин (пре 221. пре н.е)
Период пре династије Сија (око 2100. пре н.е)
Династије Сија, Шанг и Џоу (око 2100–221. пре н.е)
2. Династије Ђин, Хан, Веи, Ђин и Северне и Јужне династије (221. пре н.е. –581. н.е)
А. Династије Ђин и Хан (221. пре н.е. – 220. н.е)
Б. Династије Веи, Ђин и Северне и Јужне династије (220–581)
3. Династије Суи, Танг и рана династија Минг (581–1500)
А. Династије Суи, Танг и Пет династија (581–960)
Б. Династије Сунг, Јуен и рана династија Минг (960–1500)

¹ Лична имена, називи градова, публикација и слично, који су коришћени у тексту, усклађени су са онима у књизи *Историја кинеске цивилизације 1–4* у издању Албатрос плуса из 2017. године.

² Отворен је за време династије Хан и у дугом временском периоду служио је за превоз људи и пренос робе између различитих континената. Уз употребу нових технолошких достигнућа, користи се и у савременом добу.

4. Позна династија Минг и династија Ћинг (1500–1911)

А. Од средњег Минга (Ћијаћинг владавина) до Опијумских ратова³ (1500–1840)

Б. Од Опијумских ратова⁴ до обарања династије Ћинг (1840–1911).⁵

Урбанизација, која је видљива кроз настанак градова, представља значајан феномен људске историје. У складу са тим, сваки од њих поседује одређене карактеристике времена у коме је настао.⁶ „Учењаци савременог доба схватили су да је најподеснији начин изучавања града увид у његову културну традицију. (...) Уобичајена реч за град у кинеском језику је *ченг*, што значи ограђена насеобина. Израз *ји* је веома сличан називу ченг, старији је по постању, и прво се појављује на записима на кости из доба династије Шанг (око 12. века п.н.е.). (...) Други значајан израз је *гу*, што значи царски градови, односно престонице.⁷ Веће градске структуре на територији Кине почињу да се појављују око 3000. г. п.н.е,⁹ организовани су по одређеном систему, који је, поред оних значајних за управљање Царством, обухватао научне и културно-просветне установе. Међу њима су биле и библиотеке разних типова, које су, у различитим периодима, доживљавале напредак или назадовање, што је првенствено зависило од стабилности друштва у коме су радиле. На основу тога може се закључити да су највећи процват у царској Кини доживеле за време владавине династија¹⁰ Танг (од 618. до 907), Сунг (од 960. до 1276) и Минг (од 1368. до 1643), док је развој идеје јавности књиге и библиотека започет крајем владавине Ћинга (од 1644. до 1911). Као и у другим деловима света, у свим типовима библиотека биле су видљиве промене у организацији и делатности (од обраде публикација до рада са корисницима).

Материјали за писање, технике штампања и издавачка делатност у Кини

У Кини су се, као и у осталим деловима света, у појединим периодима користили различити материјали за писање. Проналазак папира¹¹ био је од посебног значаја, али се назив *ци*, односно хартија, користио и за бамбусову траку и свилу. Основни материјал за хартију од отпадака свиле била су влакна животињског порекла, што је сасвим различито од Цаи Лунове хартије¹² направљене од биљних влакана.¹³ „Може се претпоставити да је папир ушао

³ Први опијумски рат (1839–1842) вођен је између Кине и Велике Британије. – Детаљније видети на: *Encyclopaedia Britannica*, s.v. “Opium Wars, Chinese history”, preuzeto 4. 11. 2019, <https://www.britannica.com/topic/Opium-Wars>.

⁴ Други опијумски рат (1856–1869) вођен је између Велике Британије, Француске и Кине. – Детаљније видети на: *Encyclopaedia Britannica*, s.v. “Opium Wars, Chinese history”.

⁵ Juen Singpei i Dejvid Najts, „Opšti uvod u istoriju kineske civilizacije“, u *Istorija kineske civilizacije*, ur. Jen Venming, tom 1 *Istorija kineske civilizacije od najranijih vremena do 221. pre n.e.*, ur. Juen Singpei, Jen Venming, Džang Čuansi, Lou Julije (Beograd: Albatros plus, 2017), 24.

⁶ Wang Tao, *A city with many faces: urban development in pre-modern China (c. 3000 BC–AD 900)*, 1, preuzeto 2. 11. 2019, https://www.arkeologi.uu.se/digitalAssets/483/c_483244-l_3-k_wangtao.pdf

⁷ У својој хиљадугодишњој историји Кина је неколико пута мењала престонице, па је тако, за време владавине династије Танг она била у Чангану; династија Јужни Сунг имала је престоницу у Каифенгу, Минг у Нанђингу и на крају у Беиђингу (Пекинг), где је био главни град и током династије Ћинг.

⁸ Tao, *A city with many faces: urban development in pre-modern China (c. 3000 BC–AD 900)*, 1.

⁹ Ibid., 3.

¹⁰ Подаци о периодима владавине појединих династија преузети су из књиге Жака Жернеа *Кинески свет*. – Жак Жерне, *Кинески свет* (Београд: Clío, 2007).

¹¹ Његов проналазач био је Цаи Лун, евнух на двору династије Источни Хан, пратилац и саветник цара. Добио је титулу маркиза од Лунга. Мада није једини изумитељ процеса прављења хартије, не може се порећи његов велики допринос у побољшању и усавршавању технологије његове производње. – Детаљније видети у: Džang Fan, „Izum i usavršavanje tehnologije pravljenja hartije“, u *Istorija kineske civilizacije*, ur. Džang Sjuendži, tom 2 *Istorija kineske civilizacije Ćin, Han, Vej, Ćin, Severne i Južne dinastije*, ur. Juen Singpei, Jen Venming, Džang Čuansi, Lou Julije (Beograd: Albatros plus, 2017), 525.

¹² „(...) називала се ‘дрвена хартија’ или ‘чу папир’ и постала је највише коришћен тип хартије у потоњим временима. Реч чу често се користила као синоним за *ци* (хартија)“. – Fan, „Izum i usavršavanje tehnologije pravljenja hartije“, 526

¹³ Fan, „Izum i usavršavanje tehnologije pravljenja hartije“, 524–525.

Бурашиновић Б. „Књига и библиотеке у Кини од античких времена до укидања Царства“, 20–37

у редовну употребу током 3. и 4. века, али да употреба свиле и дрвета није још увек била саввим превазиђена.¹⁴ Након проналаска папира, писање се вршило црвеним мастилом, које се у почетку правило на бази воде, а касније је, ради одржавања чврстине, додаван мед. У периоду жалости користила се црна, док је плава боја коришћена за бележење догађаја након смрти цара.¹⁵ „Што се папира као писаћег материјала тиче, (...) према традицији, арапски заробљеници су након битке код Таласа 751. године пренели технологију производње у Европу“.¹⁶

Пре владавине династије Танг (618–907), без обзира да ли су публикације направљене од коре дрвета, листова бамбуса, свиле или папира, рукописи су били у облику свитка. За време владавине ове династије, почињу да се појављују брошуре са више повезаних страна и полако замењују свитак као стандардни формат кинеске књиге, а штампари почињу израду са изгравираним дрвеним блоковима.¹⁷ Технологија штампања у Кини имала је две фазе које су обухватале штампање помоћу печата и покретним слогом,¹⁸ а није довољно познато да је књига, чак и илустрована, штампана шест векова пре Гутенберга, техником ксилографије,¹⁹ која је настала комбинацијом печата и отиска на плочи. Овај поступак је имао значајну улогу у променама кроз које је, почевши од 10. века, пролазила Кина: омогућавао је штампање најстаријих дела, утицао је на повећање броја школа и академија, ширење знања, довео до замаха науке и технике и интензивирао жељу за учењем из књига.²⁰ У збирци из Дунхуанга²¹ сачуван је и текст *Дијамантске сушре (Финјанђини)*,²² штампан на овај начин који потиче из 868. године.²³ Метод покретног штампарског слога²⁴ створио је Би Шенг,²⁵ а састојао се од прављења и распоређивања слога, као и штампања.²⁶ Касније је развој техника штампања створио нови занат и омогућио врло развијену трговину књигама.²⁷ „У градовима је бујало штампарство и просперирале су књижаре, што је било значајно за историју кинеске

¹⁴ Michael Loewe, *Everyday Life in Early Imperial China During the Han Period 202 BC–AD 220* (Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company, 2005), 96, preuzeto 10. 2. 2018, https://books.google.rs/books?hl=en&lr=&id=owVGItnxR8C&oi=fnd&pg=PA3&dq=imperial+library+in+china&ots=pdZrFuo3oA&sig=MZeT68aLizYDunMLKgeQns697Y&redir_esc=y#v=onepage&q=imperial%20library%20in%20china&f=false.

¹⁵ Max Jacob Fölster, "Introduction to the History, Use and Function of Chinese Book Collectors' Seals", *Manuscript cultures* 8 (2015): 27, preuzeto 7. 7. 2018, https://www.manuscript-cultures.uni-hamburg.de/MC/articles/mc8_Foelster.pdf.

¹⁶ Жерне, *Кинески свећ*, 288.

¹⁷ John Kieschnick, *The Impact of Buddhism on Chinese Material Culture* (Princeton: Princeton University Press, 2003), preuzeto 30. 9. 2017, https://books.google.rs/books?hl=en&lr=&id=sgkKbE-9EhAC&oi=fnd&pg=PR9&dq=buddhism+in+chinese+history+&ots=yRq6POMFEA&sig=_VbP75c8sKGa1ObMuocFYS3vby8&redir_esc=y#v=onepage&q=buddhism%20in%20chinese%20history&f=false.

¹⁸ Džang Fan, „Od rezbarenih drvenih klišea do pokretnog sloga“, u *Istorija kineske civilizacije*, ur. Juen Singpei, tom 3 *Istorija kineske civilizacije od dinastije Sui i Tang do sredine dinastije Ming (581–1525)*, ur. Juen Singpei, Jen Venming, Džang Čuansi, Lou Julije (Beograd: Albatros plus, 2017), 459.

¹⁹ За разлику од Кине, где су књиге штампане дрворезном (техника високе штампе) – ксилографском техником и биле намењене друштвеној елити, у Европи, где се појављују крајем 14. века, биле су производ народне културе и служиле су за израду публикација сакралног карактера. – Детаљније видети у: Aleksandar Stipčević, *Povijest knjige* (Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1985), 263.

²⁰ Жерне, *Кинески свећ*, 31.

²¹ Кинеска провинција Гансу, где су већ у 8. веку пронађени списи различитог садржаја, који су имали велики значај за историју књиге и читања на територији царске Кине, посебно код будистичких верника. – Детаљније видети у: Жерне, *Кинески свећ*, 340.

²² Данас се налази у Британској библиотеци у Лондону. Израђена је у облику свитка са ликом Буде на насловној страни, након чега је одштампан текст сутре. Дигитализовану публикацију могуће је погледати на: *The Diamond Sutra*, preuzeto 5. 6. 2019, <https://www.bl.uk/collection-items/the-diamond-sutra>.

²³ Жерне, *Кинески свећ*, 340.

²⁴ У својој књизи Александар Стипчевић износи тврдњу да су мишљења о томе да ли је Јохан Гутенберг знао далекоисточну традицију штампања покретним словима подељена, али да то не умањује Гутенбергов значај и утицај јер је штампарство након његове конструкције штампарске пресе освојило Европу и свет. – Детаљније видети у: Stipčević, *Povijest knjige*, 269.

²⁵ Juen Singpei, „Inovacije sred integracija“, u *Istorija kineske civilizacije*, ur. Juen Singpei, tom 3 *Istorija kineske civilizacije od dinastije Sui i Tang do sredine dinastije Ming (581–1525)*, ur. Juen Singpei, Jen Venming, Džang Čuansi, Lou Julije (Beograd: Albatros plus, 2017), 45.

²⁶ Fan, „Od rezbarenih drvenih klišea do pokretnog sloga“, 465.

²⁷ Жерне, *Кинески свећ*, 344.

цивилизације. У завршним годинама Танга, било је много штампарских активности у Ченгдуу. Штампарске радње које датирају из тог периода укључују породицу Гуо из Сичуана, која је штампала *Ваћрайраћнаирамиша сушру*, породицу Фан Шанг из округа Ченгду из Сичуана, Ђијенан, која је штампала годишњаке и породицу Бијен из комуне Лунгчи, која је штампала *Дарани сушру*. За време владавине династије Сунг, штампарски посао доживљавао је процват у градовима и било је много више штампарија него за време владавине династије Танг и Пет династија. Повећала се и разноврсност штампаних књига. (...) Поред будистичких сутри, понуда је укључивала класична дела, историје и антологије, па чак и дела писана колоквијалним језиком.²⁸ „Издавачи и штампари су били и централна управа и њене локалне агенције, комерцијалне радионице, будистички манастири, приватне академије и појединци. Број штампарских центара повећавао се са урбанизацијом. До средине династије Северни Сунг, Каифенг, Хангџоу, Сичуан, и Фуђиан постали су главне области штампања и трговине књигама. (...) Од времена династије Јуен, раздвајају се штампарски центри од продаје књига и то се наставило у Мингу“.²⁹ Књиге које су гравирани и штампани под покровитељством владе и локалне управе звале су се званична издања, а оне које су израђиване за потребе школа и породице учених чиновника означене су као породична издања.³⁰ Пад у издавачкој индустрији у Фуђиану (нпр. Сибано) започео је средином 19. века, када је техника механичког штампања западњачког типа³¹ почела да се примењује у Кини, а Хангџоу и Шангај постали штампарски центри за ту област.³²

У доба последње династије Ђинг трговина књигама доживела је велики процват због прикупљања публикација за израду *Сику ћуеншу* или *Сабраних дела четири ризнице*,³³ што је било и логично јер је то представљало један од највећих подухвата израде публикација у историји Кине.

Посебну карактеристику кинеске рукописне и штампане књиге представљају печати, који су коришћени и код слика и калиграфских дела. Власници публикација у Кини су их додавали онима од претходног власника, што није био случај са европским *ex libris*ом. У почетку су израђивани од бронзе, а, на основу археолошких налаза, може се претпоставити да је њихова употреба почела између 5. и 3. в. п.н.е. Сребро и злато су користили високо рангирани представници државе, док је коришћење жада било дозвољено једино цару. Мекши материјали почињу да се користе од 15. века, што је ученим људима омогућило да их сами праве и користе, јер су у ранијим периодима израду печата вршиле само обучене занатлије.³⁴ Постојали су и приватни печати сакупљача књига, чији број је значајно повећан од 11. века.³⁵ Међу њима је и „један од најпознатијих сакупљача књига династије Јуен (1271–1368), који је био и познати сликар и калиграф тог времена Жао Менгфу 趙孟頫 (1254–1322). Имао је најмање 26 различитих печата.“³⁶ У обележавању будистичких сутри идентификовани су печати осам

²⁸ Juen Singpei, „Novi elementi u civilizaciji: uspešna urbana privreda i kultura“, u *Istorija kineske civilizacije*, ur. Juen Singpei, том 3 *Istorija kineske civilizacije od dinastije Sui i Tang do sredine dinastije Ming (581–1525)*, ur. Juen Singpei, Jen Venming, Džang Ćuansi, Lou Julije (Beograd: Albatros plus, 2017), 56.

²⁹ Ting Xu, „The Production and Circulation of Manuscripts and Printed Books in China Compared to Europe, ca. 581–1840“, *Working Papers in Technology Governance and Economic Dynamics* No. 53 (2013): 9, preuzeto 30. 6. 2017. <http://technologygovernance.eu/files/main/2013070208164949.pdf>.

³⁰ Fan, „Od rezbarenih drvenih klišea do pokretnog sloga“, 462.

³¹ Индустриска револуција у Европи 18. века довела је и до промена у производњи књиге, првенствено због употребе гвоздене пресе. Када је Фридрих Кениг, у истом периоду, горњу плочу заменио ваљком, а штампарску машину покретао помоћу паре, учињен је још један напредак у штампарству, што је имало утицаја на цео тадашњи свет. – Детаљније видети у: Stipčević, *Povijest knjige*, 450–451.

³² Xu, „The Production and Circulation of Manuscripts and Printed Books in China Compared to Europe, ca. 581–1840“: 9.

³³ „Садржи комплетна штампана дела или рукописе сачуване у библиотекама или код појединаца, а рађена је од 1772. до 1782. (...) Грађа је била подељена по систему ‘четири класе’ (сибу: канонска, историјска, филозофска и књижевна дела)“. – Жерне, *Кинески свећ*, 520.

³⁴ Fölster, *Introduction to the History, Use and Function of Chinese Book Collectors' Seals*, 25–27.

³⁵ Ibid., 34.

³⁶ Ibid.

Бурашиновић Б. „Књига и библиотеке у Кини од античких времена до укидања Царства“, 20–37

различитих манастира за које је утврђено да су били у употреби од 7. до раног 11. века. Вероватно су се користили за обележавање списа који су се чували у њиховим библиотекама.³⁷

Смањење или повећање штампарске и издавачке делатности утицало је и на број и садржај публикација у различитим типовима библиотека, чији је развој зависио од воље цара, његових службеника, или појединаца из богатијих друштвених слојева који су, посебно у периодима општег напретка државе, имали и своје приватне библиотеке.

Развој библиотека у Кини – од првих династија до почетка 20. века

У Кини се појам библиотеке односио на установу која се бавила чувањем записа, а библиотекар су, све до почетка 20. века, имали функцију чувара збирки. У доступној литератури постоје различите поделе: царске, приватне, манастирске, школске и факултетске;³⁸ приватне, државне, факултетске и манастирске у периоду од владавине династије Џоу до последње Ђинг;³⁹ званичне, приватне, факултетске и колекције у оквиру храмова.⁴⁰ С обзиром на доступност података и карактеристике библиотека, ауторка је у раду извршила поделу на: приватне, библиотеке државних органа (у оквиру којих је обрађена и царска), факултетске, школске и манастирске. Увид у делатност сваке од њих дат је у тексту који следи.

Приватне библиотеке

Најстарије приватне библиотеке у Кини, имали су философи Конфуције (од 551. до 479. г. п.н.е)⁴¹ и Лаоци (између 604. и 517. г. п.н.е).⁴² У појединим периодима њихов број се, у зависности од могућности појединаца који су их поседовали, увећавао или смањивао, што је посебно видљиво од времена династије Танг.⁴³ „Наравно, основу ових колекција чинили су Конфуцијев текстови. Неки од познатих учењака, као што су Хан Џу (768–824)⁴⁴ и Баи Јуци (772–846),⁴⁵ који су имали степен јиншија,⁴⁶ са поносом су истицали своје приватне збирке.“⁴⁷ Број књига у оквиру збирки повећавао се у доба Сунга, Јуена и Минга (960–1644), да би за време владавине последње династије Ђинг постојало више од 500 библиотека приватних лица.⁴⁸

³⁷ Ibid., 31.

³⁸ Xu, "The Production and Circulation of Manuscripts and Printed Books in China Compared to Europe, ca. 581-1840": 5.

³⁹ Zhixian Yi, "History of Library Developments in China" (rad predstavljen na IFLA WLIC, Singapore, 2013), preuzeto 27. 6. 2017, <http://library.ifla.org/143/1/164-yi-en.pdf>.

⁴⁰ Chengbao Zhang, "The Origin and Development of Library" (rad predstavljen na Advances in Computer Science, Environment, Ecoinformatics, and Education International Conference, CSEE 2011, Wuhan, China, August 21–22, 2011. Proceedings, Part II), preuzeto 5. 11. 2017, <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-642-23324-1>.

⁴¹ Учитељ и философ чије су идеје утицале на цивилизацију Источне Азије. – Детаљније видети на: *Encyclopaedia Britannica*, s.v. „Confucius, Chinese philosopher“, preuzeto 4. 11. 2019, <https://www.britannica.com/biography/Confucius>.

⁴² Оснивач таоизма, најзначајније дело *Тао Те – шок свесћи живоша и његова манифестација*. – Детаљније видети у: *Изабрани сјиси: Лаоце, Конфуције, Чуанце* (Београд: Просвета, 1964).

⁴³ J. Tang, "Educational Reform and the Emergence of Modern Libraries in China With Special Reference to the Metropolitan Library of Beijing, 1909–1937" (A Thesis Submitted to the University of Western Sydney in fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy, University of Western Sydney, School of Humanities, November 2004), 39, preuzeto 5. 11. 2017, uws.dgicloud.com/islandora/object/uws%3A3588/datastream/.../citation.pdf.

⁴⁴ Песник, први представник оног што ће се у Кини и Јапану касније називати неоконфуцијанизам. – Детаљније видети на: *Encyclopaedia Britannica*, s.v. „Han Yu, Chinese author“, preuzeto 4. 11. 2019, <https://www.britannica.com/biography/Han-Yu>.

⁴⁵ Песник династије Танг. – Детаљније видети на: *Encyclopaedia Britannica*, s.v. „Bai Juyi“, chinese poet, preuzeto 4. 11. 2019, <https://www.britannica.com/biography/Bai-Juyi>.

⁴⁶ У оквиру кинеске државне службе, испит који је био потребан да би кандидати доказали познавање Класика, који се везује за философа Конфуција. „Подела конфуцијевске књижевности је веома сложена. Општи термин је 'конфуцијевски класици'. Овај термин обухвата *Пеј класика* и *Чешури књије*. Пет класика је дело претежно историјске садржине, које је припремио сам Конфуције. Он га је и издао. (...) Четири књиге су рад његових следбеника и ученика (...).“ – *Изабрани сјиси: Лаоце, Конфуције, Чуанце*, 279.

⁴⁷ Tang, "Educational Reform and the Emergence of Modern Libraries in China with Special Reference to the Metropolitan Library of Beijing, 1909–1937", 39–40.

⁴⁸ Xu, "The Production and Circulation of Manuscripts and Printed Books in China Compared to Europe, ca. 581–1840": 13.

Једина до данас сачувана приватна библиотека – Тијењиге налази се у Нингбоу,⁴⁹ а основао ју је у 16. веку државни званичник Фан Ђин и одредио да се у непромењеном стању преноси са генерације на генерацију. Овај библиофил се од осталих разликовао по томе што је, поред публикација везаних за класичне студије, у оквиру своје библиотеке поседовао и књиге из савремене локалне историје, документа везана за политичка питања и записе који су се односили на полагање испита у оквиру државне службе. Крајем прве генерације, породица је поседовала око 70.000 примерака рукописних и штампаних дела (већином из времена Минга). Коришћење библиотеке било је дозвољено само уз присуство свих чланова породице, а у циљу очувања фонда, забрањено је пушење и употреба алкохола.⁵⁰ Прва особа ван породичног круга која је користила Библиотеку био је политички теоретичар, филозоф и учењак из ере Минга и Ђинга Хуанг Зонгкси (1610–1695), средином 17. века, а да би кориснике упознао са фондом, саставио је и библиографију ретких издања.⁵¹ Према замисли Фан Ђина, на северној и јужној страни постојали су прозори, који су често отворани како би се смањила влага и омогућио доток свежег ваздуха. Зграда је била изграђена од цигле, одвојена високим зидом од осталих делова резиденције.⁵² „Име библиотеке чак је изведено из алузије на воду. Тијањи (*Tianyi*) значи ‘небески’, а узет је из фразе Ји Ђинга (*Књига промена*) – ‘једна просторија на небу производи воду и шест просторија на земљи доносе мир’, значи да врело које производи воду може да спречи ватру. Библиотечка зграда на два спрата изграђена је са једном великом просторијом у горњем делу која представља небо и шест просторија у доњем делу које представљају земљу.“⁵³ Таванице су биле осликане тако да подсећају на воду, украшене воденим биљкама, таласима, животињама и боговима. Ормари у којима су се налазиле публикације имали су два отвора, на предњој и задњој страни, а посебно биље је коришћено за заштиту публикација од мољаца. Испред Библиотеке се налазило језеро, чија се вода могла користити у случају пожара.⁵⁴ У 18. веку поједине публикације биле су уступљене Царској библиотеци, како би се искористиле за израду *Сабраних дела четири ризнице*.⁵⁵ „Године 1774, као награду за уступање многих вредних дела за стварање *Сабраних дела четири ризнице*, цар⁵⁶ је библиотеци Тијењиге дао колекцију *Гу Јин Ту Шу Ји Ченї* (*Пошуйуна колекција класика дрвене Кине*), која се састоји од 10.000 примерака штампаних покретном пресом од бронзе, и два сета царских слика које је израдио језуитски мисионар и уметник Кастиљоне (1688–1766), *Пинї Динї Јин Чуан Ту* и *Пинї Динї Хуи Бу Де Шенї Ту*. (...) Тијењиге је коришћен као модел за седам царских библиотека,⁵⁷ у чијим фондовима је требало да се налази седам копија *Сабраних дела четири ризнице*, чију изградњу је наредио цар у различитим деловима земље. Седам библиотека је подражавало архитектонски дизајн и организациону структуру ормара за књиге Тијењиге, а имена свих седам су се односила на појам воде, да би се умањила могућност да изгоре. Начин чувања библиотеке Тијењиге усвојен је и у многим другим приватним библиотекама земље.“⁵⁸ Током наредна два века, фонд Библиотеке је оштећен услед ратних догађања, али је, упркос томе, уз велику бригу појединаца и државе сачуван до данашњих дана.

⁴⁹ Народној републици Кини предата је 1949, данас је музеј и државно културно добро. – Детаљније видети у: Ping Situ, “A Symbol of The Continuity of Chinese Culture”, *Library Trends* (“Libraries in Times of War, Revolution, and Social Change,” edited by W. Boyd Rayward and Christine Jenkins) Vol. 55, No. 3 (Winter 2007): 427, preuzeto 6. 7. 2018, <https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/3720/Situ553.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.

⁵⁰ Situ, “A Symbol of The Continuity of Chinese Culture”: 422–423.

⁵¹ Ibid.: 424.

⁵² Ibid.: 423–424.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid: 425.

⁵⁶ Мисли се на цара Ђијенлунга који је владао од 1736. до 1795.

⁵⁷ О њима детаљније видети у: Tang, “Educational Reform and the Emergence of Modern Libraries in China With Special Reference to the Metropolitan Library of Beijing, 1909–1937”, 37.

⁵⁸ Situ, “A Symbol of The Continuity of Chinese Culture”: 425.

Поред приватних библиотека, које су биле доступне ужем кругу корисника, у Кини су посебно место, првенствено у оквиру царске администрације, имале државне библиотеке, од којих се, својим значајем, истицала царска.

Библиотеке државних органа и царска библиотека

До времена владавине династије Ђин, под чијом управом је извршено уједињење области које су, са својим посебним уређењем, постојале на територији царске Кине, били су, још из ране антике, заступљени култови царских предака. Култ неба и земље поштовали су цар и сви поданици, а за појединца је био значајан и онај породичне лозе.⁵⁹ У изучавању повезаности између система поштовања предака и политичке организације, посебно су значајни најстарији усмени и писани записи са краљевских и принчевских дворова народа Џоу (од 9. до 6. века п.н.е).⁶⁰ „Стари владари увек су имали званичне писаре. Када владар нешто каже или уради, писари то запишу. Тако су се чувале владарове речи и дела, а закони и прописи чинили јасним и разумљивим. Леви писар бележио је говоре а десни дела. Ђунђију је запис дела, а Шанг шу садржи записане говоре.“⁶¹ За време владавине Џоуа цар је имао титулу *шианци* – син неба, а престоница Џоуцунг налазила се у долини реке Веи.⁶² „Током династије Џоу успостављен је клановски поредак, написана је Класична књига мена, почело је да се користи гвожђе и појавиле су се многе филозофске школе и мислиоци као што су Конфуције, Лао Ци, Сун Ци, Чуанг Ци, Мо Ци и Хан Феи. У то доба постављени су и темељи традиционалне историографије у делима као што су Класична књига докумената и Анали Пролећа и Јесени; такође је успостављена традиција кинеске књижевности са појавом класичне књиге песама и Чуових стихова.“⁶³

У доба династије Ђин постављени су темељи централизоване владавине, што је омогућило стварање и управљање нижим административним јединицама. Након што је 221. г. п.н.е. завршио са освајањем свих кинеских територија, цар је узео титулу узвишеног владара – *хуанђи*, започевши тако традицију према којој су је сви потоњи владари носили, а он је у историји запамћен као први цар, или *ши хуанђи*.⁶⁴ Централну владу чинили су три екселенције и девет коморника који су водили појединачна министарства унутар царског двора. На локалном нивоу, постојала су војна заповедништва и окрузи. За време владавине првог цара извршена је и стандардизација система писања. Службено писмо, које је коришћено у свакодневној комуникацији, називало се *лишу*, а у употреби је било и *сијаоцуан*, тзв. писмо малог печата, или Ђин џуан, тзв. печат Ђина.⁶⁵ Након што су, у оквиру језика и писма, уведене одређене норме, а царска власт централизована, започело се са обједињавањем збирки, првенствено у оквиру Царске библиотеке и одређивањем места и функције „библиотекара“. Наиме, „библиотеке у оквиру државне управе представљају најстарији облик места за складиштење публикација у кинеској историји, а одговарајућа позиција у оквиру администрације, као што је Велики објединитељ збирки (*мишуђиан*), уведена је за време владавине династије Хан. Кроз дугу историју Кине, значајно увећање публикација у оквиру ових збирки било је условљено са неколико фактора, укључујући царско интересовање за стварање колекција публикација за коришћење у оквиру државне управе, привилеговане позиције коју су оне имале, напредне пољопривредне

⁵⁹ Жерне, *Кинески свет*, 40.

⁶⁰ Исто, 90–96.

⁶¹ Fu Gang, „Proza u periodu pre dinastije Ćin“, u *Istorija kineske civilizacije*, ur. Jen Venming, tom 1 *Istorija kineske civilizacije od najranijih vremena do 221. pre n. e.*, ur. Juen Singpei, Jen Venming, Džang Ćuansi, Lou Julije (Beograd: Albatros plus, 2017), 556.

⁶² Жерне, *Кинески свет*, 65.

⁶³ Singpei i Najts, „Opšti uvod u istoriju kineske civilizacije“, 26.

⁶⁴ Жерне, *Кинески свет*, 116.

⁶⁵ Džang Ćuansi, „Država Ćina“, *Istorija kineske civilizacije. Tom 2* (Beograd: Albatros plus, 2017) u *Istorija kineske civilizacije*, ur. Džang Sjuendži, tom 2 *Istorija kineske civilizacije Ćin, Han, Vei, Ćin, Severne i Južne dinastije*, ur. Juen Singpei, Jen Venming, Džang Ćuansi, Lou Julije (Beograd: Albatros plus, 2017), 61–69.

економије и преданог рада учењака запослених у оквиру просторија за складиштење публикација.⁶⁶ Први цар Ђина наредио је спаљивање свих књига, међу којима су се посебно истицали жуистички списи и историјска дела других држава. Од тога су изузете једино публикације које су се односиле на историју државе Ђин, Класична књига песама и Класична књига докумената, учења школа мишљења које су сакупили професори Ђина, као и књиге о пророчанствима, медицинска и пољопривредна дела.⁶⁷

Ђина је наследила династија Хан, која је успостављена 206. г. п.н.е. и трајала је (кроз династије Западни и Источни Хан) до 220. г. н.е. Оснивачем Западног Хана сматра се Лију Банг (256–195. г. п.н.е), чија престоница се налазила у Чангану, где је створена грађевина Веијанг – непролазна. „У овој величанственој палати цар и његови службеници држали су дворска већања. Северно од Предње дворане налазила се Царска библиотека која се састојала од Шићу павиљона и Тијенлу павиљона. Остатак овог здања биле су палате намењене вођењу државних послова, одмору и забави гостију“.⁶⁸ Она представља једно од првих архитектонских места у оквиру којих се налазила и Библиотека.

Највеће промене у оквиру династије Западни Хан извршио је цар Ву (владао од 141. до 87. г. п.н.е), који је након ступања на престо издао следећи указ: „обреди су изопачени, права музика је нестала, књиге су поцепане и недостају траке са документима писаним на бамбусу. То нас растуђује“. „Да би прикупио и издао старе текстове, цар Ву је установио политику прикупљања књига, а постављао је и чиновнике за преписивање тих текстова. У овај посао укључени су и коментари и тумачења текстова. Поменути текстови и документа напунили су царске архиве.“⁶⁹ Постављање основа за царске колекције и националне библиографије остварено је покушајима царске управе династије Хан да прикупи и сачува писану културу прошлости, посебно период од времена Конфуција (551–479. г. п.н.е) до краја периода Зараћених држава (221 г. п.н.е). За обављање овог посла цар је установио канцеларију великог писара.⁷⁰ Листа коју су начинили учењаци кинеске царске библиотеке који су истраживали копије представља најстарији познати каталог. Састојао се из седам делова: уредничког и општег уводног који је подељен на шест категорија: учитељи (*џуци*); шест класика (*лиу ји*); песничтво (*ши фу*); војни списи (*бинџу*); окултне и техничке вештине (*шушу*) и медицина (*фунџи*). „Бан Гу је касније написао сажетак овог каталога за ‘Монографију о библиографији’ из Хан *шија*. Каталог садржи 13.269 *ђуена* (свитака), од 596 аутора, сврстаних у 38 категорија“.⁷¹ Успостављен је и поредак кинеског класификационог система, који је и касније усавршаван.⁷² Највећи број записа из доба династије Хан углавном представљају документа административног карактера писана на дрвету, али сачувано је и неколико вредних примерака књижевних текстова. За ову династију везује се и стварање првог кинеског речника.⁷³ Архива Хана и царска библиотека уништене су у 2. веку наше ере.⁷⁴

⁶⁶ Tang, “Educational Reform and the Emergence of Modern Libraries in China with Special Reference to the Metropolitan Library of Beijing, 1909–1937”, 33.

⁶⁷ Ћен Судџен, „Од ‘Палjenja књига и сажанјивања живих учeњака’ до ‘Искључивог подрђаванја жуистићког учeња’“, у *Историја кинеске цивилизације*, ур. Дђанг Сђуендђи, том 2 *Историја кинеске цивилизације Ћин, Хан, Веи, Ѓин, Северне и Јуђне династије*, ур. Јуен Сингпеи, Јен Венминг, Дђанг Ћуанси, Лу Јулије (Београд: Албатрос плус, 2017), 217.

⁶⁸ Дђанг Ћуанси, „Управљанје погранићним областима и отваранје Пута свиле за време династије Хан“, у *Историја кинеске цивилизације*, ур. Дђанг Сђуендђи, том 2 *Историја кинеске цивилизације Ћин, Хан, Веи, Ѓин, Северне и Јуђне династије*, ур. Јуен Сингпеи, Јен Венминг, Дђанг Ћуанси, Лу Јулије (Београд: Албатрос плус, 2017), 92.

⁶⁹ Дђанг Ћуанси, „Увод у други том“, у *Историја кинеске цивилизације*, ур. Дђанг Сђуендђи, том 2 *Историја кинеске цивилизације Ћин, Хан, Веи, Ѓин, Северне и Јуђне династије*, ур. Јуен Сингпеи, Јен Венминг, Дђанг Ћуанси, Лу Јулије (Београд: Албатрос плус, 2017), 52.

⁷⁰ Shuyong Jiang, “Into the Source and History of Chinese Culture: Knowledge Classification in Ancient China”, *Libraries & the Cultural Record* Vol. 42, No. 7 (2007): 2–3, преузето 15. 9. 2017, <https://www.jstor.org/stable/25549378>.

⁷¹ Дђанг Ћуанси, „Увод у други том“, 52.

⁷² Детаљније видети у: Jiang, “Into the Source and History of Chinese Culture: Knowledge Classification in Ancient China”: 5–9.

⁷³ Loewe, *Everyday Life in Early Imperial China During the Han Period 202 BC–AD 220*, 93.

⁷⁴ Жерне, *Кинески свећи*, 162

Крајем 6. века, након поновног уједињења, први владар из династије Суи, цар Вен (владао од 581. до 604) активно је учествовао у прикупљању публикација за националне колекције, које је наставио и његови син, цар Ђанг (владао од 605. до 618).⁷⁵ Током владавине Суија „(...) царска библиотека Западне престонице⁷⁶ имала је 300.000 примерака публикација.“⁷⁷ „Према запису у *Танї хуијао*, у трећој години периода Џенгуан (629), у оквиру Секретаријата (*Џунїшу*) формирана је Библиотека унутрашње палате за састављање историје пет династија“.⁷⁸ Цар Таицунг (владао од 626. до 649) издао је наредбу да Јен Шигуу (581–645) у Библиотеци палате уради издања Пет класика, која су, након бројних расправа међу различитим жуистичким учењацима, послата по целом царству, где се од свих учених људи захтевало да их проуче. Због проналаска ксилографије као штампарске технике у доба династије Танг (618–906), значајно су се увећале и колекције Царске библиотеке. Од овог времена писање званичних историја надгледао је велики канцелар.⁷⁹ „Из Танг доба није преживео ниједан званични или приватни каталог књига, али се садржаји изгубљених каталога могу одредити према библиографским расправама у две историје Танга, нарочито према оној у делу *Син Танїшу*, коју је написао Оујанг Сију (1007–1072).⁸⁰“⁸¹ Нестабилна друштвена и политичка ситуација крајем владавине династије Танг умањила је број примерака публикација које су се налазиле у оквиру Царске библиотеке на 13.900 свитака, колико је имала почетком владавине династије Сунг.⁸²

Епоха Сунга, која је започела крајем 10. века, а завршена падом престонице Хангџоуа након инвазије пред налетом Монгола 1276. године, за историју библиотека у Кини била је најзначајнија. Династију је основао Жао Куангџин (владао од 960. до 976), генерал који је служио многе Владаре у оквиру подељених кинеских територија након пада династије Танг. Поновно уједињење спроведено је 979. године.⁸³ „Владари династије Сунг јако су ценили културу, а као пример нарочито служи цар Таицунг, који је 978. године саградио Чунгвен јуен (Институт за обожавање књижевности) палату у којој су се налазила и три подинститута, Џаовен (Институт за слављење књижевности), Ђисјуен (Академија великана учености) и Шигуан (Историографски институт), за које је предвидео изградњу нове библиотеке и попуну фондова са отприлике 80 хиљада свезака оригиналних и преписаних дела. Касније је наредио да се у главну дворану палате смести царски архив – тако да су се збирно звали ‘Четири института’.“⁸⁴ Династија Сунг правила је разлику између Царске библиотеке, библиотека института и мањих књижних колекција у оквиру владиних канцеларија.⁸⁵ Најзначајнијом од њих, Царском, управљао је директор

⁷⁵ John H. Winkelman, “The Imperial Library in Southern Sung China, 1127–1279: A Study of the Organization and Operation of the Scholarly Agencies of the Central Government”, *Transactions of the American Philosophical Society* Vol. 64, No. 8 (1974): 8, preuzeto 5. 6. 2017, <http://www.jstor.org/stable/1006199>.

⁷⁶ Налазила се у Чангану.

⁷⁷ Sharon Chien Lin, *Libraries and Librarianship in China* (Connecticut: Greenwood Press, 1998), 3, preuzeto 5. 10. 2017, https://books.google.rs/books?hl=en&lr=&id=nVPalcvlLJ0C&oi=fnd&pg=PR11&dq=Libraries+and+librarianship+in+China&ots=zgCA4j8LqT&sig=8y4RtLVQeManmcAUtJ8U7rB2DM&redir_esc=y#v=onepage&q=Libraries%20and%20librarianship%20in%20China&f=false.

⁷⁸ Vang Sijaofu i Ćen Šaofeng, „Klasično učenje i proučavanje istorije: nasleđe i inovacije“, u *Istorija kineske civilizacije*, ur. Džang Šjuendži, tom 3 *Istorija kineske civilizacije od dinastija Sui i Tang do sredine dinastije Ming (581–1525)*, ur. Juen Singpei, Jen Venming, Džang Ćuansi, Lou Julije (Beograd: Albatros plus, 2017), 363.

⁷⁹ Singpei, „Inovacije sred integracija“, 39.

⁸⁰ Песник, историчар и државни службеник Сунг династије. – Детаљније видети на: *Encyclopaedia Britannica*, s.v. „Ouyang Xiu, Chinese author and statesman“, preuzeto 4. 11. 2019, <https://www.britannica.com/biography/Ouyang-Xiu>.

⁸¹ Sijaofu i Šaofeng, „Klasično učenje i proučavanje istorije: nasleđe i inovacije“, 377.

⁸² Chien Lin, *Libraries and Librarianship in China*, 3.

⁸³ Hilde De Weerd, “The Discourse of Loss in Song Dynasty Private and Imperial Book Collecting”, *Library Trends* (“Libraries in Times of War, Revolution, and Social Change,” edited by W. Boyd Rayward and Christine Jenkins) Vol. 55, No. 3 (Winter 2007): 404, preuzeto 14. 10. 2017, https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/3701/DeWeerd553.pdf?sequence=2&origin=publication_detail.

⁸⁴ Sijaofu i Šaofeng, „Klasično učenje i proučavanje istorije: nasleđe i inovacije“, 378.

⁸⁵ Winkelman, “The Imperial Library in Southern Sung China, 1127–1279: 9.

Чунгвен библиотеке, што је и у оквиру организације указивало на значај Института чије име је носила.⁸⁶ Какав би био даљи развој ових установа, не може се са сигурношћу тврдити, јер је почетком 12. века, након провале Јурчена, успостављена династија Ђин која је напала територију Сунга и освојила њихову престоницу Каифенг.⁸⁷ Цареви из династије Јужни Сунг почели су са поновним сакупљањем публикација за Царску библиотеку у оквиру нове престонице Ханџоуа (од 1132. године). Комплекс зграда Царске библиотеке обухватао је: библиотеку (у оквиру ње налазила су се: одељење општинских послова, које се бавило особљем и сродним питањима; библиотечких колекција; церемонија и календара), подручје које је служило за обједињавање записа и писање владарске историје, за одмор и размишљање, које се налазило у северном делу, и услужно подручје у јужном делу.⁸⁸ „*Каџало* нове Царске библиотеке имао је 44.486 свитака, а у додатном каталогу било је пописано још 14.843 свитака.“⁸⁹ Након што су Монголи ујединили Кину, под владавином династије Јуен (1271–1368) све публикације које су се налазиле у оквиру Царске библиотеке послате су у Беиђинг (Пекинг).⁹⁰

Штампани радови за Царску библиотеку набављали су се преко Директората за образовање, а најчешће су представљали одобрене верзије стандардних дела, попут класика, који су углавном настајали у истраживачким агенцијама. Цар је издао и наредбу да би приватна лица требало да обезбеде приступ текстовима које имају у свом власништву ради копирања, а тражено је и пребацивање њихових каталога у Библиотеку. Обавештења су им преношена преко особља у оквиру управе, на свим хијерархијским нивоима.⁹¹ Копије рукописа за Царску библиотеку, која је чинила њен главни део, и колекција Царске архиве су највероватније слагане по тачно одређеном формату. Књиге предвиђене за Архиву писане су на жутом папиру, која је била царска боја, са маргинама и линијама за колоне. Корице за сваки примерак биле су направљене од жуте свиле са плаво-зеленим тракама на насловној страни сваког примерка. Жута трака била је провучена кроз сваки примерак, да би могла да се прочита када се налази на полици. Вишетома дела увијана су у свилену крпу са прикаченом цедуљом израђеном од сандаловог дрвета, са написаним местом где би требало да стоји. Да би се заштитиле од књижних штеточина, корице су премазиване посебном бојом, а ормари камфором.⁹²

Особље Царске библиотеке састојало се од: управног, оперативног и услужног. Управно је, сем директора и помоћника директора, заузимало ниже позиције у вишим редовима државне службе. У управљању му је помагало оперативно особље, које је, поред тога, вршило и истраживачке задатке. Услужно је обављало послове чувара капије. О колекцијама су бринула два библиотекара, а о тачности текста четири упоређивача и два коректора издања. Свака просторија у којој су се налазиле књиге имала је служитеља.⁹³ Каталог за интерну употребу налазио се у оквиру Сале за обједињавање записа, док се табла са правилима налазила изван ње.⁹⁴ У периоду од 1131. до 1190. нешто више од 30% главних саветника и њихових помоћника, који су тада били у царској служби, пре тога су били запослени у Библиотеци.⁹⁵ Кроз рад у оквиру Царске библиотеке династије Сунг видљива је не само тренутна брига суверена за колекције, већ и идеја како би она требало да изгледа у будућности. Царска библиотека династије Минг је повећала број својих публикација у односу на претходну. Три десетине збирки представљале

⁸⁶ Ibid.: 19.

⁸⁷ De Weerd, "The Discourse of Loss in Song Dynasty Private and Imperial Book Collecting": 404.

⁸⁸ Winkelman, "The Imperial Library in Southern Sung China, 1127–1279": 15–18.

⁸⁹ Chien Lin, *Libraries and Librarianship in China*, 3.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Winkelman, "The Imperial Library in Southern Sung China, 1127–1279": 30–32.

⁹² Ibid.: 33.

⁹³ Ibid.: 19–26.

⁹⁴ Ibid.: 18.

⁹⁵ Ibid.: 23.

су штампане књиге, док су осталих седам десетина били рукописи, које су саставили преписивачи и обухватили су 43.200 свитака. Као додаток, постојало је на хиљаде свитака анала и хроника царева ове династије које је прикупио царски историограф.⁹⁶ „Врхунац прикупљања публикација које је организовала државна управа у ери Ђинга била је компилација *Сабраних дела четвори ризнице (Сику ђуеншу)*, највећа колекција у Кини. (...) Значајан број уважених учењака окупљен је за израду библиографије. Као резултат и додаток *Сабраним делима четвори ризнице* урађена је, *Ојшша библиографија Сабраних дела четвори ризнице (Сику ђуеншу зонџу)*.“⁹⁷

С обзиром на проценат образованих особа у царској Кини, велики значај имало је стварање школских и високошколских установа, као и уређивање просторија у којима би се чувале публикације неопходне за одвијање процеса учења. У ту сврху осниване су библиотеке у оквиру школа и факултета.

Факултетске и школске библиотеке

У различитим периодима, управа за образовање⁹⁸ била је једна од најважнијих институција за развој премодерног кинеског образовног система. Најпре је династија Суи основала Двор за образовање, који је 607. године преименован у Управу за образовање, назив по којем је позната од тада, па све до краја владавине династије Ђинг. Имала је задатак да, у оквиру својих надлежности, управља школама, води рачуна о набавци публикација и полагању испита.⁹⁹ „Академско образовање било је најизразитија карактеристика образовања у доба владавине Сунг и Јуен. (...) Из перспективе историје образовања, зрео систем академија појавио се у доба Сунга, стварајући амбијент у којем су појединци могли да путем предавања шире културу. Термин академија (*Шујуен*) јавља се још у време Танга, јер је 723. године цар Танга Сјуауанцунг основао Лицен шујуен (Академију отмености и честитости); две године касније дао јој ново име, Ђисијендијен шујуен (Академија учених достојанственика), као месту за држање и састављање књига. Осим тога, овај термин се много пута појављује у књизи *Ђуен Танџи ши (Сабране ђесме Танџа)*, а неки локални географски лексикони такође бележе информације у вези са академијама. Термин је такође увелико коришћен за библиотеке, где су појединци одлазили да читају и уче и где су се понекад састајали пријатељи и сарадници, учествујући у стручним расправама.“¹⁰⁰ Почевши од епохе династије Сунг, академије су добиле статус образовних институција са сопственом администрацијом. На њима су држана предавања која су одговарала научним дисциплинама које су се изучавале у оквиру установе, а у њиховом саставу налазиле су се учионице и домови за студенте.¹⁰¹ „Неке академије Сунга, наравно, почеле су као библиотеке, док су друге настајале из учењачког *ђинџе* или ‘уточишта’, којих је било две врсте. Прве, које су постојале још од Хан ере, биле су места где су се окупљали истомишљеници да читају текстове. Служиле су и као библиотека. Друга врста *ђинџе* биле су даоистичко или будистичко место за самообразовање. Академија Сунга наследила је од обе нагласак на учењу и размени идеја, као и прихватање религијског аскетизма с обзиром на то да је он обезбеђивао префињен и спокојан амбијент за самообразовање.“¹⁰²

⁹⁶ Chien Lin, *Libraries and Librarianship in China*, 3.

⁹⁷ Tang, “Educational Reform and the Emergence of Modern Libraries in China with Special Reference to the Metropolitan Library of Beijing, 1909–1937”, 36.

⁹⁸ Под њеном управом били су: Институт за ширење културе, Школа четири капије, Школа за синове државе, Основне школе, Национални универзитет, Војне школе и Школе права. – Ђен Шаофенг, „Развој образовања“, у *Историја кинеске цивилизације*, ур. Дџанг Сјуендџи, том 3 *Историја кинеске цивилизације од династија Суи и Танг до средине династије Минг (581–1525)*, ур. Јуен Сингпеи, Јен Венминг, Дџанг Џуанси, Лоу Јулије (Београд: Albatros plus, 2017), 383.

⁹⁹ Исто, 383.

¹⁰⁰ Ђен Шаофенг, „Академско образовање и друштвена трансформација џуизма“, у *Историја кинеске цивилизације*, ур. Дџанг Сјуендџи, том 3 *Историја кинеске цивилизације од династија Суи и Танг до средине династије Минг (581–1525)*, ур. Јуен Сингпеи, Јен Венминг, Дџанг Џуанси, Лоу Јулије (Београд: Albatros plus, 2017), 393.

¹⁰¹ Шаофенг, „Академско образовање и друштвена трансформација џуизма“, 394.

¹⁰² Исто, 394.

Најзначајнија академија царске Кине била је Ханлин, а у оквиру ње налазила се и библиотека, чији се тачан садржај не може прецизно утврдити. „Међу збиркама је била позната енциклопедијска колекција примерака, *Цоні Ле Да Диан*,¹⁰³ коју је наручио цар династије Минг у раном 15. веку, и оригиналних текстова *Сики ђуеншу*, Сабраних дела четири ризнице“.¹⁰⁴

Појединачне философске школе стваране су у доба периода Зарађених држава, а свака од њих имала је сопствене списе, у којима је одређени мислилац логично и систематски излагао своје становиште.¹⁰⁵ Једна од значајнијих функција државних школа била је припрема испита за јавну службу, који су уведени за време владавине династије Суи.¹⁰⁶ „У доба Танга, највиши образовни чиновник био је канцелар, коме је помагао заменик, директор за наставу. (...) У програм званичног образовања улазило је *Пеи класика*, *Аналекџи* и *Књиџа о синовљевој људској природи*, те стил писања и филологија. Трошкове школовања сносила је држава, тако да ученици нису плаћали школарину“.¹⁰⁷ Иако су школске библиотеке постојале и у доба Сунга и Јуена, убрзано се развијају средином владавине династије Минг. То је била логична последица одлуке цара Хонгвуа (владао од 1368. до 1398), да сваки округ у Царству мора да има установу овог типа. Општеприхваћени назив школске библиотеке у доба Минга био је *Зунђини те*, односно Павиљон за дивљење класицима. Због двозначности израза *ђини*, који је у временима владавине различитих династија означавао и будистичке сутре и Конфуцијеве класике, постојала је могућност да се исти израз користи и за будистичке и конфуцијанске библиотеке без разлике у значењу. Два најзначајнија периода изградње и обнављања школских библиотека у доба династије Минг била су од 1458. до 1468. и 1516. до 1526. године.¹⁰⁸ Већину књига која се чувала у школским библиотекама набављала се на државном нивоу и језгро текстова у доба династије Минг састојало се од Класика (200 свитака), правних, административних и ритуалних текстова (276 свитака), поучне литературе (морална упозорења и инструкције 91 свитак) и текстови из географије и историје (309 свитака). Мецене за изградњу библиотека пре су били званичници него припадници нижег племства.¹⁰⁹

У оквиру сакралних објеката најзначајнију улогу имале су библиотеке будистичких манастира.

¹⁰³ Настала је између 1403. и 1407, а на њеној изради је радило 2000 учењака који су се налазили у царској библиотеци Нанђинга. Као крајњи резултат обухватила је 8000 књига од најранијег периода кинеске историје до почетних година владавине династије Минг. Поред тога, у њој су садржана и дела из пољопривреде, уметности, астрономије, драме, геологије, историје, књижевности, медицине, природних наука, религије и технологије, као и опис натприродних појава. У Беиђинг је премештена 1421. и налазила се у палати Забрањеног града. Друга копија направљен је у 16. веку и чувала се у Царском архиву. У 18. веку је трећи примерак премештен у Ханлин библиотеку. – Детаљније видети у: Cheng Huanwen and Donald G. Davis Jr., “Loss of a Recorded Heritage: Destruction of Chinese Books in the Peking Siege of 1900”, *Library Trends* (“Libraries in Times of War, Revolution, and Social Change,” edited by W. Boyd Rayward and Christine Jenkins) Vol. 55, No. 3 (Winter 2007): 436, преузето 4. 2. 2018, <https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/3705/huanwendavis553.pdf?sequence=2>.

¹⁰⁴ Ibid.: 435.

¹⁰⁵ Jen Venming, „Prvi uspon kineske civilizacije“, у *Istorija kineske civilizacije*, ur. Jen Venming, том 1 *Istorija kineske civilizacije od najranijih vremena do 221. pre n.e.*, ur. Juen Singpei, Jen Venming, Džang Čuansi, Lou Julije (Beograd: Albatros plus, 2017), 90.

¹⁰⁶ „Систем испита за државну службу у доба династија Суи и Танг развио се из *чађуа* – регрутовање погледом – система који је био у употреби од династије Хан и Веи. Био је то поступак за препоручивање чиновника који је наглашавао врлине и способности. (...) Систем испита за државну службу започео је за владавине династије Суи, а учврстио се у доба Танга. Како је садржавао многе испитне теме био је познат као ‘регрутовање испитом’ или *кеђу*.

За време владавине Танга, испит је водило Министарство за кадрове и Министарство за обреде при ресору државних послова, а био је познат као ‘престонички испит’ (*шен ши*, или под династијом Минг и династијом Ђинг, *хуи ши*). Завршни испит у палати (*ђијен ши*) водио је лично цар, а кандидати изабрани на овом испиту били су познати као ‘цареви ученици’ (*ђијенџи меншен*)“ – Детаљније видети у: Deng Sijaonan, „Sistem ispita za državnu službu i širenje vladajuće baze“, у *Istorija kineske civilizacije*, ur. Džang Sjuendži, том 3 *Istorija kineske civilizacije od dinastija Sui i Tang do sredine dinastije Ming (581–1525)*, ur. Juen Singpei, Jen Venming, Džang Čuansi, Lou Julije (Beograd: Albatros plus, 2017), 232, 234–235.

¹⁰⁷ Šaofeng, „Razvoj obrazovanja“, 382.

¹⁰⁸ Timothy Brook, *The Chinese State in Ming Society* (London: Routledge, 2005), 102–103, преузето 15. 10. 2018, https://books.google.rs/books?id=iHtpDSW2gBIC&pg=PA209&lpg=PA209&dq=Edifying+Knowledge:+The+Building+of+School+Libraries+in+Ming+China&source=bl&ots=dV7QV_7dmz&sig=c715KDMus2iBgX-dSVr2USH6fyU&hl=en&sa=X&ved=0ahUKewi70r2qo-ebWAhVsDZoKHvDAXYQ6AEINTAE#v=onepage&q=Edifying%20Knowledge%3A%20The%20Building%20of%20School%20Libraries%20in%20Ming%20China&f=false.

¹⁰⁹ Xu, “The Production and Circulation of Manuscripts and Printed Books in China Compared to Europe, ca. 581–1840”: 13–14.

Манастирске библиотеке

„Када је у 1. и 2. веку нове ере почео да продире у кинески свет, будизам је за собом већ имао дугу историју током које се прожео иранским и хеленистичким утицајима, а да и не помињемо шта све дугује аутохтоној подлози северне и јужне Индије.“¹¹⁰ Најранија мисија будиста у Кину потиче из централне Индије, а била је настањена у Луојангу, престоници династије Западни Хан 67. г. н.е.¹¹¹ „Будизам је био страна религија, али је у кинеској историји извршио велики утицај. (...) Његов оснивач био је Шакијамуни, за кога се сматра да је живео између VI и V века пре н.е. или V и IV века пре н.е, у доба које се мање-више поклапа са периодом Пролећа и Јесени и периодом Зарађених држава.“¹¹²

У кинеској будистичкој традицији постојало је веровање да појединац може остварити одређене заслуге преписивањем или штампањем светих књига (сутри), што је утицало да оне имају велики значај. У каталоге будистичких светих списа спадали су *Лигао санбао ђи* (*Зайиси о три блага у узастопним вековима*), који је саставио Феи Чангфанг (династија Суи), познат и као *Каихуан-ан санбао лу* (*Зайиси о три блага сачињени у ери Каихуан-ан*) у петнаест свезака, а који наводи 1076 будистичких дела у 3292 свеске. У доба Танга постојао је *Да Тан-и недијен лу* (*Каталог будистичких светих списа у великом Тан-у*) који је саставио Даосјуен (596–667) у десет свезака.¹¹³ Њихов први преводилац у кинеској историји о којем постоје поуздани подаци био је Ан Шигао (?–168), који је за 22 године свога деловања у Луојангу¹¹⁴ превео око 180 радова. Најзначајнији монах свога доба био је Даоан (312–385), који је за историју књиге важан јер је створио свеобухватан каталог кинеских будистичких списа. Такође је написао правила за монахе и монахиње, као и детаљне прописе за регулисање предавања сутри и религиозну праксу будистичке верске заједнице.¹¹⁵

„Златно доба будизма у Кини догодило се за време династије Суи и Танг, када су политичко уједињење под династијом Суи и стабилност и богатство под династијом Танг обезбедили поуздан друштвеноекономски темељ и пријемчиво политичко окружење за велико пресађивање и одомаћивање будизма.“¹¹⁶ У доба династије Суи – Танг истакнути будистички центар био је Дунхуанг. Средином 8. века постојало је око 6000 будистичких манастира и храмова, да би у следећих сто година тај број прелазио 40.000.¹¹⁷ „Кад се цар Вен из династије Суи преселио у новосаграђену престоницу, дао је да се направи 120 хоризонтално исписаних плоча специјално за будистичке храмове, и донео одлуку да ‘ко год може да изгради храм, слободно узме једну плочу’. Исто тако је основао пет преводилачких центара за превођење будистичких сутри и позвао индијске преводиоце да преузму одговорност за њихов рад.“¹¹⁸ Колекција од 5400 канонских будистичких књига створена је средином 6. века н.е, а за њу је израђен и каталог. Копије светих текстова које су богати Кинези световњаци даровали налазиле су се у

¹¹⁰ Детаљније видети у: Анђела Стошић, „Књига и библиотеке у Старој Индији“, *Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* Година XVIII, број 34 (мај 2019): 40–51. doi 2217-5563.

¹¹¹ Brian A. Schneider, „Religion, Education, and Libraries: the Impact of Western Missionaries on the Development of China“ (A Master’s paper submitted to the faculty of the School of Information and Library Science of the University of North Carolina at Chapel Hill in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Science in Library Science, Chapel Hill, North Carolina, April 2009), 7, preuzeto 10. 10. 2017. <https://ils.unc.edu/MSPapers/3522.pdf>.

¹¹² Vang Bangvei, „Uvođenje budizma u Kinu“, u *Istorija kineske civilizacije*, ur. Džang Sjuendži, tom 2 *Istorija kineske civilizacije Ćin, Han, Vei, Ćin, Severne i Južne dinastije*, ur. Juen Singpei, Jen Venming, Džang Ćuansi, Lou Julije (Beograd: Albatros plus, 2017), 312.

¹¹³ Sijaofu i Šaofeng, „Klasično učenje i proučavanje istorije: nasleđe i inovacije“, 377.

¹¹⁴ Данашња провинција Хенан.

¹¹⁵ Bangvei, „Uvođenje budizma u Kinu“, 312.

¹¹⁶ Li Silung, „Osnivanje budističkih škola i sinizacija budizma“, u *Istorija kineske civilizacije*, ur. Džang Sjuendži, tom 3 *Istorija kineske civilizacije od dinastija Sui i Tang do sredine dinastije Ming (581–1525)*, ur. Juen Singpei, Jen Venming, Džang Ćuansi, Lou Julije (Beograd: Albatros plus, 2017), 328.

¹¹⁷ Singpei, „Inovacije sred integracija“, 39.

¹¹⁸ Ći Dzungfang, „Ćangan i Dunhuang: spajanje istočnjačke i zapadnjačke kulture“, u *Istorija kineske civilizacije*, ur. Džang Sjuendži, tom 3 *Istorija kineske civilizacije od dinastija Sui i Tang do sredine dinastije Ming (581–1525)*, ur. Juen Singpei, Jen Venming, Džang Ćuansi, Lou Julije (Beograd: Albatros plus, 2017), 139.

репозиторијумима сутри. Један од стандардних дизајна, којега је вероватно измислио мајстор Фу Таши, састојао се од високог, осмоугаоног покретног ормана (*чуан луні цані*) са неколико полица које су се налазиле око главног стуба. „Каталози из 7. и 8. века указују да се на свакој од њих налазило отприлике десет свитака.

Од 972. г. н.е. штампани свети текстови у Кини добили су облик кодекса, што је условило нов начин чувања, обично у великим дрвеним орманима. Библиотеке су углавном биле на горњем спрату једне од већих просторија манастирског комплекса, често близу улаза у одређени део. (...) У оквиру њих су се, поред места за смештање штампаних блокова налазиле и одаје у којима су живели библиотекари и његов помоћник“.¹¹⁹

Манастирске библиотеке су, заједно са школским, високошколским и царском библиотеком, доприносиле развоју образовног и културног живота заједнице, али су биле ограничене на чување публикација. У том контексту је појава јавних библиотека у Кини била догађај који је значајно променио схватање појма библиотеке у овој далекоисточној земљи.

Појава јавних библиотека

Јавне библиотеке у Кини осниване су од 1901. и то у првих пет година у провинцијама Анхуи, Хубеј, Хенан и Фуђијан. Између 1907. и 1909. створено их је још десет. У оквиру Управе за образовање се, током 1909, формира и посебно Одељење, чији задатак је био оснивање јавних библиотека у престоници и провинцијама. На основу тога, исте године формира се Метрополитан библиотека, која је за јавност отворена три године касније.¹²⁰ „Правила Метрополитан библиотеке у Беиђингу и провинцијских библиотека, које је Управа издала 1909, представљала су први списак библиотечких закона у Кини. (...) мисија кинеских јавних библиотека била је очување кинеских класика, ширење знања, обезбеђивање услова за истраживање и сакупљање материјала за слободно коришћење. (...) оснивање националне библиотеке у Беиђингу, заједно са провинцијским јавним библиотекама у њиховим престоницама. (...) управници, њихови и други помоћници биће постављани у складу са потребама сваке библиотеке. (...) средства за националну библиотеку издвајаће Управа за образовање. (...) Стварање колекција и пружање услуга бесплатно постављено је као крајњи циљ библиотека, указујући на одлучност двора династије Ђинг да промени традицију која је укључивала искључиво сакупљање публикација“.¹²¹

Након што је 1912. формирана Република Кина, предвиђено је да би јавне библиотеке требало да буду доступне свима, што је било у складу са опредељењем да опште образовање буде циљ од националног интереса.¹²²

Закључак

Књижна култура у Кини развијала се у складу са друштвено-политичким и културним променама на том простору. С обзиром на величину територије и значај који су Кинези имали кроз историју, било је неопходно извршити периодизацију династија и у оквиру њих описати типове библиотека који су постојали.

¹¹⁹ Ian Harris, “Buddhist Libraries”, in *International Dictionary of Library Histories*, ed. David H. Stam vol. 1&2 Libraries: Ambrosiana Library & Zurich Central Library to National Library of Brazil and Canada (London&New York: Routledge, 2001), 28, преузето 9. 11. 2017, <https://books.google.rs/books?id=APtYCwAAQBAJ&pg=PA29&lpg=PA29&dq=temple+libraries+in+ancient+china&source=bl&ots=u-9Awn034I&sig=ipFvy2oll6NMqZvhtDBNYGKfdRY&hl=en&sa=X&ved=0ahU-KEwjT47zP8rHXAhULYIAKHQj4DXE4ChDoAQgvMAM#v=onepage&q=temple%20libraries%20in%20ancient%20china&f=false>.

¹²⁰ Tang, “Educational Reform and the Emergence of Modern Libraries in China with Special Reference to the Metropolitan Library of Beijing, 1909–1937”, 89–92.

¹²¹ Ibid., 93–94.

¹²² Sharon Chien Lin, *Libraries and Librarianship in China*, 5.

Посебан значај кинеске цивилизације за историју књиге представља изум папира и посебне технике штампања – ксилографије. Оба изума допринела су повећању штампарске и издавачке продукције, не само у оквиру матичне територије, већ и у другим деловима света.

На основу података који су представљени у раду, оквирно је могуће утврдити да су, у периодима пре Христа, библиотеке у Кини своју делатност спроводиле као приватне и владарске, какве су постојале у Месопотамији, Египту или Старом Риму. Утицај средњовековних библиотека на Истоку и Западу видљив је код организације будистичких манастирских библиотека, пре свега у правилима монашког живота и односу према књизи, која се посматра не само као објекат, већ и средство за достизање ослобођења од овоземљског света. Факултетске библиотеке првенствено су биле места за дружење и размену идеја, док су школске, посебно од доба владавине династије Минг, биле подређене образовању ученика за државну службу. Може се рећи да је ова пракса настављена стварањем јавних библиотека, којима је значајан допринос дала и Управа за образовање. У домену историје библиотека, кинески народ је, посебно крајем 19. и почетком 20. века, усвајао западне моделе и на тај начин мењао улогу библиотеке, од установе за чување, до оне за коришћење публикација.

Литература и извори:

1. Bangvei, Vang. „Uvođenje budizma u Kinu“. U *Istorija kineske civilizacije*, urednik Džang Sjuendži, tom 2 *Istorija kineske civilizacije Ćin, Han, Vei, Ćin, Severne i Južne dinastije*, urednici Juen Singpei, Jen Venming, Džang Ćuansi, Lou Julije, 312–320. Beograd: Albatros plus, 2017.
2. Brook, Timothy. *The Chinese State in Ming Society*. London: Routledge, 2005. Preuzeto 15. 10. 2018. https://books.google.rs/books?id=iHtpDSW2gBIC&pg=PA209&lpg=PA209&dq=Edifying+g+Knowledge:+The+Building+of+School+Libraries+in+Ming+China&source=bl&ots=dV7QV_7dmz&sig=c715KDMus2iBgX-dSVr2USH6fyU&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwi70r2qoeb-WAhVsDZoKHwDXYQ6AEINTAE#v=onepage&q=Edifying%20Knowledge%3A%20The%20Building%20of%20School%20Libraries%20in%20Ming%20China&f=false.
3. Chien Lin, Sharon. *Libraries and Librarianship in China*. Connecticut: Greenwood Press, 1998. Preuzeto 5. 10. 2017. https://books.google.rs/books?hl=en&lr=&id=nVPalcvlLJOC&oi=fnd&pg=PR11&dq=Libraries+and+librarianship+in+China&ots=zgCA4j8LqT&sig=8y4RtLVQeManmcA-UtTJ8U7rB2DM&redir_esc=y#v=onepage&q=Libraries%20and%20librarianship%20in%20China&f=false.
4. Ćuansi, Džang. „Država Ćina“. U *Istorija kineske civilizacije*, urednik Džang Sjuendži, tom 2 *Istorija kineske civilizacije Ćin, Han, Vei, Ćin, Severne i Južne dinastije*, urednici Juen Singpei, Jen Venming, Džang Ćuansi, Lou Julije, 61–69. Beograd: Albatros plus, 2017.
5. Ćuansi, Džang. „Upravljanje pograničnim oblastima i otvaranje Puta svile za vreme dinastije Han“. U *Istorija kineske civilizacije*, urednik Džang Sjuendži, tom 2 *Istorija kineske civilizacije Ćin, Han, Vei, Ćin, Severne i Južne dinastije*, urednici Juen Singpei, Jen Venming, Džang Ćuansi, Lou Julije, 77–96. Beograd: Albatros plus, 2017.
6. Ćuansi, Džang. „Uvod u drugi tom“. U *Istorija kineske civilizacije*, urednik Džang Sjuendži, tom 2 *Istorija kineske civilizacije Ćin, Han, Vei, Ćin, Severne i Južne dinastije*, urednici Juen Singpei, Jen Venming, Džang Ćuansi, Lou Julije, 33–61. Beograd: Albatros plus, 2017.
7. De Weerd, Hilde. “The Discourse of Loss in Song Dynasty Private and Imperial Book Collecting“. *Library Trends* (“Libraries in Times of War, Revolution, and Social Change,” edited by W. Boyd Rayward and Christine Jenkins) Vol. 55, No. 3 (Winter 2007): 404–420. Preuzeto 14. 10. 2017. https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/3701/DeWeerd553.pdf?sequence=2&origin=publication_detail.

8. Dufang, Џи „Љанган и Дунгуанг: спајање истојнајке и западњајке културе“. У *Историја кинеске цивилизације*, уредник Дџанг Сјуендџи, том 3 *Историја кинеске цивилизације од династија Суй и Танг до средине династије Минг (581–1525)*, уредници Јуен Сингпеи, Јен Венминг, Дџанг Љуанси, Лу Јулије, 136–146. Београд: Albatros plus, 2017.
9. *Encyclopaedia Britannica*. Преузето 4. 11. 2019. <https://www.britannica.com/>.
10. Fan, Дџанг. „Изум и савршавање технологије прављења хартије“. У *Историја кинеске цивилизације*, уредник Дџанг Сјуендџи, том 2 *Историја кинеске цивилизације Џин, Хан, Веи, Џин, Северне и Јужне династије*, уредници Јуен Сингпеи, Јен Венминг, Дџанг Љуанси, Лу Јулије, 524–531. Београд: Albatros plus, 2017.
11. Fan, Дџанг. „Од резбарених дрвених клишеа до покретног слога“. У *Историја кинеске цивилизације*, уредник Јуен Сингпеи, том 3 *Историја кинеске цивилизације од династије Суй и Танг до средине династије Минг (581–1525)*, уредници Јуен Сингпеи, Јен Венминг, Дџанг Љуанси, Лу Јулије, 459–467. Београд: Albatros plus, 2017.
12. Fölster, Max Jacob. „Introduction to the History, Use and Function of Chinese Book Collectors' Seals“. *Manuscript Cultures* 8 (2015): 25–52. Преузето 7. 7. 2018. https://www.manuscript-cultures.uni-hamburg.de/MC/articles/mc8_Foelster.pdf.
13. Gang, Фу. „Проза у периоду пре династије Џин“. У *Историја кинеске цивилизације*, уредник Јен Венминг, том 1 *Историја кинеске цивилизације од најранијих времена до 221. пре н.е.*, уредници Јуен Сингпеи, Јен Венминг, Дџанг Љуанси, Лу Јулије, 551–559. Београд: Albatros plus, 2017.
14. Harris, Ian. „Buddhist Libraries“. In *International Dictionary of Library Histories*, editor David H. Stam vol. 1&2 Libraries: Ambrosiana Library & Zurich Central Library to National Library of Brazil and Canada. London&New York: Routledge, 2001, 28–29. Преузето 9. 11. 2017. <https://books.google.rs/books?id=APtYCwAAQBAJ&pg=PA29&lpg=PA29&dq=temple+libraries+in+ancient+china&source=bl&ots=u-9Awn034I&sig=ipFvy2oIl6NMqZvhtDBNYGKfdRY&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjT47zP8rHXAhULYIAKHQj4DXE4ChDoAQgvMAM#v=onepage&q=temple%20libraries%20in%20ancient%20china&f=false>.
15. Huanwen, Cheng and Donald G. Davis Jr. „Loss of a Recorded Heritage: Destruction of Chinese Books in the Peking Siege of 1900“. *Library Trends* („Libraries in Times of War, Revolution, and Social Change,” edited by W. Boyd Rayward and Christine Jenkins) Vol. 55, No. 3 (Winter 2007): 431–441. Преузето 4. 2. 2018. <https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/3705/huanwendavis553.pdf?sequence=2>.
16. *Izabrani spisi: Laoce, Konfucije, Љуангсе*. Београд: Prosveta, 1964.
17. Jiang, Shuyong. „Into the Source and History of Chinese Culture: Knowledge Classification in Ancient China“. *Libraries & the Cultural Record* Vol. 42, No. 7 (2007): 1–20. Преузето 15. 9. 2017. <https://www.jstor.org/stable/25549378>.
18. Kieschnick, John. *The Impact of Buddhism on Chinese Material Culture*. Princeton: Princeton University Press, 2003. Преузето 30. 9. 2017. https://books.google.rs/books?hl=en&lr=&id=sgkKbE-9EhAC&oi=fnd&pg=PR9&dq=buddhism+in+chinese+history+&ots=yRq6POMFEA&sig=_VbP-75c8sKGa1ObMuocFYS3vby8&redir_esc=y#v=onepage&q=buddhism%20in%20chinese%20history&f=false.
19. Xu, Ting. „The Production and Circulation of Manuscripts and Printed Books in China Compared to Europe, ca. 581–1840“. *Working Papers in Technology Governance and Economic Dynamics* No. 53 (2013): 1–44. Преузето 30. 6. 2017. <http://technologygovernance.eu/files/main/2013070208164949.pdf>.
20. Loewe, Michael. *Everyday Life in Early Imperial China During the Han Period 202 BC–AD 220*. Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company, 2005. Преузето 10. 2. 2018. https://books.google.rs/books?hl=en&lr=&id=owVGITqnxR8C&oi=fnd&pg=PA3&dq=imperial+library+in+china&ots=pdZrFuo3oA&sig=MZeT68aLijzYDunMIKgeQns697Y&redir_esc=y#v=onepage&q=imperial%20library%20in%20china&f=false.
21. Sijaofu, Vang i Љен Шаофенг. „Класично учење и проучавање историје: наслеђе и иновације“. У *Историја кинеске цивилизације*, уредник Дџанг Сјуендџи, том 3 *Историја кинеске цивилизације од династија Суй и Танг до средине династије Минг (581–1525)*, уредници Јуен Сингпеи, Јен Венминг, Дџанг Љуанси, Лу Јулије, 358–380. Београд: Albatros plus, 2017.

Бурашиновић Б. „Књига и библиотеке у Кини од античких времена до укидања Царства“, 20–37

22. Sijaonan, Deng. „Sistem ispita za državnu službu i širenje vladajuće baze“. U *Istorija kineske civilizacije*, urednik Džang Sjuendži, tom 3 *Istorija kineske civilizacije od dinastija Sui i Tang do sredine dinastije Ming (581–1525)*, urednici Juen Singpei, Jen Venming, Džang Čuansi, Lou Julije, 231–241. Beograd: Albatros plus, 2017.
23. Silung, Li. „Osnivanje budističkih škola i sinizacija budizma“. U *Istorija kineske civilizacije*, urednik Džang Sjuendži, tom 3 *Istorija kineske civilizacije od dinastija Sui i Tang do sredine dinastije Ming (581–1525)*, urednici Juen Singpei, Jen Venming, Džang Čuansi, Lou Julije, 327–343. Beograd: Albatros plus, 2017.
24. Singpei, Juen. „Inovacije sred integracija“. U *Istorija kineske civilizacije*, urednik Džang Sjuendži, tom 3 *Istorija kineske civilizacije od dinastija Sui i Tang do sredine dinastije Ming (581–1525)*, urednici Juen Singpei, Jen Venming, Džang Čuansi, Lou Julije, 37–47. Beograd: Albatros plus, 2017.
25. Singpei, Juen. „Novi elementi u civilizaciji: uspešna urbana privreda i kultura“. U *Istorija kineske civilizacije*, urednik Juen Singpei, tom 3 *Istorija kineske civilizacije od dinastije Sui i Tang do sredine dinastije Ming (581–1525)*, urednici Juen Singpei, Jen Venming, Džang Čuansi, Lou Julije, 47–59. Beograd: Albatros plus, 2017.
26. Singpei, Juen i Dejvid Najts. „Opšti uvod u istoriju kineske civilizacije“. U *Istorija kineske civilizacije*, urednik Jen Venming. Tom 1 *Istorija kineske civilizacije od najranijih vremena do 221. pre n.e.*, urednici Juen Singpei, Jen Venming, Džang Čuansi, Lou Julije, 19–49. Beograd: Albatros plus, 2017.
27. Situ, Ping. „The Tianyige Library: A Symbol of the Continuity of Chinese Culture“. *Library Trends* (‘Libraries in Times of War, Revolution, and Social Change’, edited by W. Boyd Rayward and Christine Jenkins) Vol. 55, No. 3 (Winter 2007): 421–430. Preuzeto 6. 7. 2018. <https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/3720/Situ553.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.
28. Stipčević, Aleksandar. *Povijest knjige*. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1985.
29. Stošić, Anđela. „Knjiga i biblioteke u Staroj Indiji“. *Čitalište: naučni časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva* Godina XVIII, broj 34 (maj 2019): 40–51. Doi 2217-5563.
30. Sudžen, Čen. „Od ‘Paljenja knjiga i sahranjivanja živih učenjaka’ do ‘Isključivog podržavanja žuističkog učenja’“. U *Istorija kineske civilizacije*, urednik Džang Sjuendži, tom 2 *Istorija kineske civilizacije Ćin, Han, Vei, Ćin, Severne i Južne dinastije*, urednici Juen Singpei, Jen Venming, Džang Čuansi, Lou Julije, 217–226. Beograd: Albatros plus, 2017.
31. Šaofeng, Čen. „Akademsko obrazovanje i društvena transformacija žuizma“. U *Istorija kineske civilizacije*, urednik Džang Sjuendži, tom 3 *Istorija kineske civilizacije od dinastija Sui i Tang do sredine dinastije Ming (581–1525)*, urednici Juen Singpei, Jen Venming, Džang Čuansi, Lou Julije, 393–405. Beograd: Albatros plus, 2017.
32. Šaofeng, Čen. „Razvoj obrazovanja“. U *Istorija kineske civilizacije*, urednik Džang Sjuendži, tom 3 *Istorija kineske civilizacije od dinastija Sui i Tang do sredine dinastije Ming (581–1525)*, urednici Juen Singpei, Jen Venming, Džang Čuansi, Lou Julije, 380–393. Beograd: Albatros plus, 2017.
33. Schneider, B. A. „Religion, Education, and Libraries: the Impact of Western Missionaries on the Development of China“. A Master’s paper submitted to the faculty of the School of Information and Library Science of the University of North Carolina at Chapel Hill in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Science in Library Science, Chapel Hill, North Carolina, April 2009. Preuzeto 10. 10. 2017. <https://ils.unc.edu/MSpapers/3522.pdf>.
34. Tang, J. „Educational Reform and the Emergence of Modern Libraries in China with Special Reference to the Metropolitan Library of Beijing, 1909–1937“. A Thesis Submitted to the University of Western Sydney in fulfilment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy, University of Western Sydney, School of Humanities, November 2004. Preuzeto 5. 11. 2017. [uwsprod.uws.dgicloud.com/islandora/object/uws%3A3588/datastream/.../citation.pdf](https://www.uwsprod.uws.dgicloud.com/islandora/object/uws%3A3588/datastream/.../citation.pdf).
35. *The Diamond Sutra*. Preuzeto 5. 6. 2019. <https://www.bl.uk/collection-items/the-diamond-sutra>.
36. Tao, Wang. *A city with many faces: urban development in pre-modern China (c. 3000 BC–AD 900)*. Preuzeto 2. 11. 2019. https://www.arkeologi.uu.se/digitalAssets/483/c_483244-l_3-k_wangtao.pdf.

37. Venming, Jen. „Prvi uspon kineske civilizacije“. U *Istorija kineske civilizacije*, urednik Jen Venming, tom 1 *Istorija kineske civilizacije od najranijih vremena do 221. pre n.e.*, urednici Juen Singpei, Jen Venming, Džang Čuansi, Lou Julije, 82–93. Beograd: Albatros plus, 2017).
38. Winkelman, John H. “The Imperial Library in Southern Sung China, 1127–1279: A Study of the Organization and Operation of the Scholarly Agencies of the Central Government”. *Transactions of the American Philosophical Society* Vol. 64, No. 8 (1974): 1–61. Preuzeto 5. 6. 2017. <http://www.jstor.org/stable/1006199>.
39. Yi, Zhixian. “History of Library Developments in China”. Rad predstavljen na IFLA WLIC, Singapore, 2013. Preuzeto 27. 6. 2017. <http://library.ifla.org/143/1/164-yi-en.pdf>.
40. Zhang, Chengbao. “The Origin and Development of Library”. Rad predstavljen na Advances in Computer Science, Environment, Ecoinformatics, and Education International Conference, CSEE 2011, Wuhan, China, August 21–22, 2011. Proceedings, Part II. Preuzeto 5. 11. 2017. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-642-23324-1>.
41. Žerne, Žak. *Kineski svet*. Beograd: Clio, 2007.

Books and Libraries in China from Ancient Times to the Fall of the Empire

Summary

This paper describes the development of books and libraries in China, from the formation of the first dynasties until the fall of the Empire, at the beginning of the 20th century. Their status and roll were placed in the context of social, political and cultural changes, especially those which had the profound impact on their further development. The invention of paper and xylography as an initial stage in the development of printing techniques were of immense importance throughout the world at that time. Both inventions have contributed to the increase in printing and publishing production, not only within the territory of China but also in other parts of the world. In this paper, they were considered within Chinese society which was their source. Also, the paper considers different types of libraries. Special attention is given to their work in the period of stability which resulted in faster development of cultural institutions. The Imperial Library, as well as the other state libraries, was especially active during the rule of the Song dynasty. Other types of libraries developed mostly during the rule of the Tang, Ming, and Qing dynasties. In spite of the fact that Chinese libraries were not open to the public (they were more depository than rental institutions) they had strong impact, especially on groups closely related to the emperor. Exceptions were monastic libraries, since their rules obliged the monks to write and read books in the silence of the temples. The first part of the paper describes printing production which contributed to the increase in the types and number of publications in all libraries of China.

Keywords: China, libraries, Imperial Library, Tang dynasty, Song dynasty, Ming dynasty, Qing dynasty, paper, xylography, printing

Примљено: 11. октобра 2019.
Исправке рукописа: 27. октобра 2019.
Прихваћено за објављивање: 30. октобра 2019.

Књига и библиотеке у Кини од античких времена до укидања Царства by Биљана М. Ђурашиновић is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.